

Prekarijat u zakonskoj rupi

Izvor: Dojče vele (DW), 16. 02.2017. -

Desetine hiljada ljudi u Srbiji zaposleno je u „agencijama za zapošljavanje“ koje ih „iznajmljuju“ firmama. Slabo su plaćeni, a odmor i bolovanje mogu da sanjaju. Država žmuri da bi privukla investitore, kažu kritičari.

Za njih nema godišnjeg odmora, bolovanja, toplog obroka, troškova prevoza, praznika i plaćenog prekovremenog rada, sindikalnog organizovanja, kolektivnih ugovora, pa čak ni zakona koji bi regulisao njihov status. Radnici na lizing, koji su u Srbiju stigli sa tranzicijom teško mogu da ostvare prava koja imaju njihove kolege zaposlene direktno kod poslodavca, a pri tom žive u stalnom strahu da se i takav ugovor može prekinuti u bilo kom trenutku.

„To je klasičan robovski status, pogotovo ako znamo da je u Srbiji veoma teško naći posao i pitanje je - ukoliko ljudi odbiju - da li će kasnije moći da se snađu“, priča za DW Željko Veselinović, predsednik Udruženih sindikata Srbije „Sloga“.

Koliko je ljudi u Srbiji angažovano na taj način, kaže, niko ne može da precizno odgovori. Poznato je samo da se tokom poslednje tri godine broj takozvanih agencija za iznajmljivanje radnika udvostručio, a sa njima i broj radnika koji su preko takvih agencija angažovani. Procene se kreću od 80.000 do čak 300.000 radnika. „Maltene da nema većeg preduzeća u Srbiji, u privatnom ili državnom vlasništvu, koje nema određeni broj ljudi koji rade preko tih agencija. Država forsira agencijsko zapošljavanje, iako je ono protivustavno i protivzakonito, a podatke o tome vešto krije i prikazuje ih kao stalno zaposlene“, kaže Veselinović.

„Kao živi mobilijar“

Radnici na lizing s kojima je DW imao priliku da razgovara kažu da su u nemaštini prinuđeni da rade bilo šta. Svesni su

svog položaja, ali, kažu, nemaju kuda. U strahu od gubitka i takvog posla ne pristaju da govore pod imenom i prezimenom, ali ne kriju da se osećaju poniženo. „Kao nekakav živi mobilijar“, kaže jedan od radnika s kojima smo razgovarali. „Ne tražimo da jedemo i pijemo, a završimo posao. Pa ko nas ne bi poželeo“, kaže on. Godišnji odmor za njih je u stvari neplaćeno odsustvo, a svi praznici radni – poslodavcima je isplativije da angažuju njih jer ih ne plaćaju po prazničnoj tarifi.

Najteže im pada to što im nije dozvoljeno ni da se razbole. „Radio sam godinama u državnom preduzeću, ali nisam nikad iskoristio ni dana bolovanja. Ne kažem da bih ga uzeo, ali nije to godišnji odmor da mogu da planiram. Šta ako se razbolim“, pita se drugi radnik. U slučaju bolesti i izostanka s posla, radnici na lizing neće dobiti nikakvu naknadu, a iz sindikata napominju da je bilo čak i primera da im se po povratku s bolovanja ne produži ugovor.

Sve to za čak dva ili tri puta manje plate u odnosu na one koji su stalno zaposleni. „Cena rada kod takve vrste angažovanja je na minimalnom nivou. Tu imamo ljude koji rade na istim poslovima u istim firmama, ali postoji bitna razlika u zaradama, čime se krše odredbe Ustava Republike Srbije i Zakona o radu koji navodi da se za isti posao mora obezbediti jednaka zarada“, objašnjava za DW Zoran Ristić, savetnik u Ujedinjenih granskih sindikata „Nezavisnost“.

Između dva poslodavca – agencije kod koje su zvanično zaposleni i firme u kojoj zaista rade – radnici na lizing ostaju zaglavljani jer su dužni da poštuju pravila i jednih i drugih. „Oni bi trebalo da odgovaraju kompaniji u kojoj su zaposleni, ali se svaki raskid govora ili problem rešava sa matičnom agencijom. Prema našem iskustvu, u slučaju kršenja radne discipline ili radnih obaveza, poslodavac se obrati agenciji i onda ona otpusti radnika i pošalje drugog. Tako su praktično na belom hlebu“, kaže Veselinović. Nije definisano ni šta se dešava u slučaju raskida ugovora između agencije i poslodavca, kažu naši sagovornici, ali radnik svakako ostaje na stendbaju, kao i automobil na lizingu.

Profit preko radničkih leđa

Agencije preko kojih se zapošljavaju radnici na lizing funkcionišu tako što angažuju radnike, plaćaju za njih poreze i doprinose, ali oni ne rade u agenciji, već u nekim firmama kojima ih agencije uz proviziju iznajmljuju. Radnici se angažuju kada je nekom preduzeću potrebna određena struka na određeno vreme, uz minimalne obaveza.

Međutim, kada se u Srbiji govori o radnicima na lizing, misli se na ljude iz neregulisane, sive zone tržišta rada, iznajmljene firmama pod znatno lošijim uslovima, na koje su prinuđeni da pristanu jer nemaju drugog izlaza, pokazuje istraživanje fondacije SHARE i Međunarodnog centra „Olof Palme“. Formalno, u domaćem zakonodavstvu taj vid angažovanja ne postoji. „To su postale moderne omladinske zadruge.

Međutim, preko zadruga su se nekada zapošljavala deca koja su preko raspusta brala višnje da bi otišli na more. Danas je potpuno besmisleno da neko sa 45 ili 50 godina radi šest ili sedam godina preko zadruge, pa su našli modus da to zovu agencija za zapošljavanje, jer je to primereno evropskim standardima. Jeste, ali je tamo uređeno zakonima, ti ljudi imaju uglavnom ista prava kao oni koji su u stalnom radnom odnosu, mnogo je lakše naći posao, a na njih se odnose i kolektivni ugovori“, priča Veselinović.

Bez zakona koji reguliše tu oblast agencijama je omogućeno da stiču visok profit, tvrde naši sagovornici. Takvih agencija u ovom trenutku ima čak 87. „Mi imamo osnovane sumnje da se taj profit deli između onih koji su angažovali te ljude i agencija, i tu postoje vrlo jasna pravila. Ne možete vi sad da osnujete agenciju i uđete tek tako u neku firmu i da neko zaposli hiljadu radnika preko vas. Ne, nego za to treba političke volje, za to postoje druge osnove kako novac ne bi otišao sa strane“, tvrdi Veselinović.

Zaobilaženje zabrane zapošljavanja

Tačno je da postoje zloupotrebe i da neka preduzeća pomoću agencija izbegavaju da zaposle ljude za stalno, ali to nije svrha agencijskog angažovanja, odgovaraju poslodavci. Ideja je bila da se poslodavcu omogući da u datom trenutku

premosti nedostatak radnika, bilo zbog povećanja obima rada ili odlaska na bolovanje. „Mi poslodavci nemamo uvek čvrst, stabilan posao za koji znamo da će trajati više godina. Često nam naiđe neki kratkoročan posao. Ako zaposlimo nekoga za stalno, kasnije imamo obavezu ili moramo da otpustimo, a ovako angažujemo određeni broj ljudi koji nam je potreban za to vreme, imamo samo taj trošak i znamo tačno unapred koliki će taj trošak biti“, kaže za DW Stanko Krstin iz Unije poslodavaca Vojvodine.

Da li je to humano - to jeste tema za debatu, dodaje on, ali napominje da je i njima u interesu da rade u normalnim uslovima i zapošljavaju ljude za stalno. „I nama je cilj da stvorimo čvrsta radna mesta, a agencije ostavimo za poslove koji to zahtevaju. Zato insistiramo na tome da država oslobodi nas poslodavce u smislu birokratije, nameta, pa i fleksibilnosti zapošljavanja i otpuštanja, iako se u pogledu toga ne slažemo sa sindikatima“, kaže Krstin.

Na to pitanje se osvrnuo i Savet stranih investitora u publikaciji „Bela knjiga za 2014. godinu“. Tu se navodi da nepostojanje regulative i njima stvara probleme, jer postoji rizik da iznajmljeni radnici u slučaju otkaza tvrde da su praktično zaposleni kod kompanije gde vrše radne aktivnosti, iako nemaju nikakav ugovor o tome.

Ovaj vid angažovanja najviše odgovara javnim preduzećima, koja na taj način izbegavaju zabranu zapošljavanja koja je na snazi već tri godine, piše u istraživanju SHARE i „Olof Palme“. Radnike na lizing najviše koriste EPS, NIS, Telekom, Srbijagas, Aerodrom Nikola Tesla i komunalna preduzeća, koja često prekoračuju zakonske rokove za privremeno angažovanje radnika. „Tako se zapošljavaju ljudi na izvršnim poslovima, s obzirom na to da su u javnim preduzećima predimenzionirana administrativna radna mesta, te postoji nedostatak radne snage na izvršnim poslovima“, objašnjava Zoran Ristić iz „Nezavisnosti“.

Zakon na čekanju

Angažovanje radnika na lizing izostavljeno je iz Zakona o radu koji je donet 2014. godine, uz obećanje da će ono biti regulisano posebnim zakonom. Taj zakon je, prema rečima

ministra za rad Aleksandra Vulina, trebalo da uđe u skupštinsku proceduru do kraja 2016. godine, ali javnosti do sada nije predstavljen čak ni nacrt zakona. „Radna verzija tog zakona postoji i radna grupa se više puta sastajala prošle godine, ali postoji i dalje niz stvari u vezi sa kojima ne postoji saglasnost“, priča Ristić koji je i član radne grupe ispred sindikata „Nezavisnost“. „Naravno da će to redukovati broj agencija i njihov profit, ali sam siguran da je neophodno što pre to urediti, kako bi taj rad bio barem malo dostojanstven.“

„Sloga“ je u međuvremenu pokrenula inicijativu za ocenu ustavnosti takvog vida zapošljavanja. Oni su od Ustavnog suda krajem prošle godine tražili da proglasi neustavnom Uredbu o klasifikaciji delatnosti, kojom je uvedeno agencijsko zapošljavanje. U inicijativi se navodi da je Srbija tom Uredbom bez zakonskog osnova uvela delatnosti agencija za privremeno zapošljavanje i tako na mala vrata uvela rad na lizing s ciljem da privuče investitore u čijim je zemljama takva praksa nezakonita.

U Inicijativi se navodi da kategorija privremenog zaposlenja ne postoji u Zakonu o radu, te da Uredba pominje kolokvijalan termin radnik umesto zaposleni i klijent umesto poslodavac, i na taj način dezavuiše postojeće zakonski definisane oblike radnog odnosa. „Ono što bi bilo ispravno da se desi u ovom slučaju je da se prvo reguliše rad agencija za privremeno zapošljavanje u skladu sa Ustavom, međunarodnim obavezama i Zakonom o radu, a ne da se krene od samog kraja - Uredbe o klasifikaciji delatnosti“, navodi se u Inicijativi „Sloge“. Očekuju da će odluku o poništavanju uredbe Ustavni sud doneti do kraja godine, ukoliko ne bude političkih pritisaka.

DW.COM